

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

סדר שבתות

וסדר שבתות כך הוא, וכנסין בנתי כנסיות ערב שבת ומחפליין חפלת מנחה שמונה עשרה כמנהג, והמלויק נר של שבת⁴⁵ לריך לברך, באיי אמ"ה אק"ב צונו להרליק נר של שבת, מה טעם כיון דחובה, שכך אמרנו הדלקה נר בשבת חובה דלמר רב יהודה אמר שמואל הדלקה נר בשבת חובה, ואכמסה רבנן אקרא דכתיב וידעה כי שלום אהלך וגו', סילכך חייב לברך, ואס תלמר רבנן מנין לוינו, רב אמר מן שאל אביך ויגדך:

ובליל

⁴⁵ כהמ"ג טעין ס' י"ב סלכות הולכ מניא כך, וכהי אמר רבינו משכ גאון מי שחיה לבוא לניכס"ג טבך עד שאלמו ומירוח, ילמר ברין שאלמו ומדלג עד חלכס לדוד גו' ומדלג עד סלנוס כלנו אל נקדשו עד (שס השלחת, מדלג עד ישנה ומחלל עם סבור ע"ש: ⁴⁶) אין לומר, וכוונתן לומר שבת חוביה שאין לומר אלף כ"ס חלכס וכו', כך כעתיק נכס"ג נרדד"ל נס' ג"ל לוח ג' נכס סע"ג כ"י, וסיים וסאדע"ל כ"ס אמרי ליה ג"ס נס בשבת, ושין כרוא"ו כנכסס כר"ף ס' אין עמדין. ⁴⁷ סחוס' שבת דף כ"ס ע"ג מניא דברי רע"ג סלנו, וכן כניא ר"ח נב' טיש.

ובליל שבתות מקדימין ומתפללין, שכן אמרו עיולי יומא כמה דאפשר מקדימין ליה, אפוקי יומא כמה דאפשר מאחרין ליה כי היכי דלא להוי כי עונא, ואמר ר' יוסי יהי חלקי ממכניסי שבת בטבריה וממוליאי שבת בלפרי, וקך עושין וקך מנהג:

ועומד שליח לצור ומתחיל:

יהוה רחום ועוין ברבו, ומתחיל הסוּן אשר בדברו מעריב ערבים וגו', ומאן דאמר אשר כלה מעשיו, טעות הוא בידו, דשאינו מקמי רב נטרונאי מהו לומר אשר כלה מעשיו בערב שבת, והשיב קך מנהג בשתי ישיבות אין אומרים אלא אשר בדברו: ולומר אהבת עולם בית ישראל יוקרין ק"ש ואסת ואסתה כדרך שאומרין בחול: ומחס פורש כוכב שלום עלינו ועל עדה ישראל ועל ירושלם:

שאייל⁴⁸ מקמי רב נטרונאי צליל שבת בצרכות אחרונות שבק"ש אומר ברוך ה' לעולם כשאר ימות החול או אומר ושמרו, ובלילי יום טוב לא קך ולא קך, כאי זה לד ראוי לומר. ושדר הכי מדברי ח"ל ברכה זו אינה כל עיקר, כצרכה חמישיה, שכן שינו בשחר מברך שמים לפניה, כגון יולר המאורות והבוחר לעמו ישראל, ואחת לאחריה כגון גאל ישראל, ובערב מברך שמים לפניה שכן המעריב ואוב, ושמים לאחריה כגון גאל ישראל ושומר עמו ישראל, ותו לא. ואמרינן בפ' חפלה השחר עד חלות אומר רב יהודה אמר שמואל חפלה ערבית רשות או חובה, רבן גמליאל אומר חובה ור' יוחנן אומר רשות, והלכה כדברי האומר חובה, ורב אמר הלכה כדברי האומר רשות, לשמואל דאמר הלכה כדברי האומר חובה בחר שומר ישראל לאלתר סמיכן חפלה, ולרב דאמר הלכה כדברי האומר רשות פסקין⁴⁹ בקדישא, למימר דסימין, וקיימא לן כל רב ושמואל דשיקא פלוגתייהו. סתמא ולא פסיקא הלכתא לא כמר ולא כמר, הלכתא כרב באיסורא ובשמואל דיניא, והכא באיסורא קמפלגי והלכתא כותיה דרב, וכיון דהלכתא כותיה דרב דאמר רשות אהו בתראי ותקינן בחר שומר ישראל למימר פסוקי דאיהי כה (רשות) שבתות ושמירות, וכיון דאמר פסוקי תקינו בתרייהו ברכה. דבר זה בחול, אבל בשבת כיון דשיכתי מייקין ולריבין ישראל למיעל לביהסון מבי ליחשך משום סכנת שיערין, אי נמי מקמי איעקורי שרגא, סליקו⁵⁰ והעמידוה אדחגן בערב מברך שמים לפניה ושמים לאחריה, וקך מנהג בישיבה שלנו ובבית רבינו שבבבל. והכי אמר עד שלום נמי. צליל שבתות ובלילי ימים טובים במעריב למימר שומר עמו ישראל לעד, ובבית רבינו אין מנהג, אלא תחת שומר עמו ישראל חותמין פורס כוכב שלום עלינו ועל עדה עמו ישראל ועל ירושלים, ואין אומר אחריה כל עיקר אלא קדישא לאלתר, ובשאר כנסיות ובשאר מקומות אומר שומר עמו ישראל לעד, ואומר ושמרו בני ישראל וחותמין, אבל ברוך ה' לעולם אין אומרים לא בישיבה אחרת ולא בבבל כלה:

ועומד בחפלה ולומר. אבות תבורה וקדושה השם, ולומר.

ומאהבתך⁵¹ ה' אלהינו שאהבת את ישראל עמך ומחלתך מלכנו שחמלת על בני בריתך

⁴⁸ ולא כאלה והעונס מוזכר גם' כהרס לרש"י דף ר"ב רע"ג. ⁴⁹ טיין פוס' נרכוז דף ד' פ"ב ד"ס א"י שמוזכר דברי רע"ג אלו. ⁵⁰ סלקוס לחספת שפסוטי על שמים לאחריה ואקפוס וכו' כן סליחן סבור כס' רע"ג (שון רב ועונאי כ"ל, וכן הוא גם' אגודת"ס: ⁵¹ נוסחא זו סתמא כחוספת דנרכוז ז"ל.

בריתך, נתת לנו ה' אלהינו את יום השביעי הגדול הקדוש הזה באהבה, לנחלה ולנבונה לקדושה לבנותיה לעבודה ולהודאה לאות ולברית ולהפארת ולתת לנו ברכה ושלוש כאתך⁵²:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במעונתנו וקדשנו במצותך והן חלקנו בהורדתך ושבוענו כמובך ושטח לבנו בישועתך ומהר לבנו לעבדך באמת. והנחילט ה' אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וישמחו בך כל ישראל אהבי שמך. בא"י מקדש השבת:

ואמר עבודה והודאה ושים שלום. ובין בערבית ובין צשמרית ובין צמוסף ובין צמנחס מזכיר צמגן כד⁵³, ורצה והנחיל לבניהם שבתות למעדה למעט שבו באהבה. כלך עוזר וטשיע וכגן. ברוך אתה ה' כגן אברהם:

ואם טעה צשבת ופתח צלחה חוץ, גומר אותה צרכה וחוזר ואומר של צבת. דלומר רב נחמן כי הויך צי רבה צר אבוה, איצעי' לן צני צי רב דטעו צתפלת חול צשבת מכו לגומר, אמר לו גומר אותה צרכה וחוזר לתפלת צבת:

ולאחר צתפלתין תפלת לחי' יורד שליח לצור ואומר. ויכלו השמים והארץ וגו' עד אשר ברא אלהים לעשות:

ואומר קדושתא שהיא אחת מעין צבת, וח היא:

ברוך אתה ה' ארא אלהי אברהם וכו' עד זכר למעשה בראשית. ארא רצה נא במעונתנו ומוחס מקדש השבת: ומקדש עד עשה שלום.

ואם טעה יחיד ולא הזכיר של צבת בערבית מחזירין אותו ואטפ"י שאמרנו טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו, בערבית דשבת מחזירין אותו, אטפ"ג דקיימא לן דתפלה ערבית רשות, בני מיילי היכי דלא צני לללוי דלא מערחין ליה, אבל מרת וללי ולא אדכר, שויה עליה כחובה, ואמריין ליה למתדר ללוי. ועוד קאמר זעירי בני חברין צבלאי למאן דלומר תפלת ערבית רשות כיון שהחיר חגורי לא מערחין ליה, והכא (נמי) כיון דללי ולא אידכר מערחין ליה והדר מללי: והכי אמר רב⁵⁴ משה גאון יחיד שטעה צליי צבת ולא התפלל ומאהבתך, כיון ששמע משליח לצור מגן אבוה דצברו, שהיא צרכה אחת מעין צבת צרכת, מתחלה ועד סוף, ילא ידי חובתו. והכי אמר רב נטרונאי גאון היכא דלא התפלל צבת צרכת ושמע משליח לצור מגן אבוה דצברו מרישא ועד סיפא נפיק⁵⁵:

ומקדשין על היין להזיא אורחים די חובתן שאוכלין צבית סגנסת. והכי א"ר נטרונאי ר"מ, מקדשין ומבדלין צבתי כנסיות אטפ"י שאין אורחין אוכלין שם, ולא מצטיא הבדלס דודאי מבדלין, וכיון דאבדיל שליחא דלצורא ילא כל הצבור ידי חובה. והרואה להבדיל צביתו הרשות צידו, ואם לא ראה לא שאין לו יין ילא ידי חובה צבדלת שליח לצור, אלא אפילו קידוש דסלכס רוחחא היא אין קידוש אלא

צמקוס

52) לא חקר ויכולו נלמש החפס, וכן כגן כיה"י שראה צסדור קדמונים, וכן סכר סכור צבי' רס"ח.
53) מוסר סכור סי' רס"ח והמסב סלכס צבת אוח ח' ע"פ: 54) עי' סמ"ג עשין צבי' י"ט מניח דברי ר"ע גאון סלכס, ומסיים אר"ג אמר דמיק ביס אחי' לא התפלל כלל ע"פ: 55) דברי ר' ר"ג מנחם אוח נלחא צבי' סכרס נרש"י דף ר"ו ע"א. ומי' צרניס סכור סי' רס"ח ונב"י ע"פ:

סדר שבתות

במקום, סעודה אעפ"י ק יקדשו על היין בבתי כנסיות, מה טעם שהטעמה יין של קידוש שבו רפואה, וזה טעם הצבור בו לא שחובה היא לטעום, שחובה הוא לשמוע קידוש בלבד וכיון ששמע קידוש ילא ידי חובתו ואין לריך לטעום, וזה שמקדש ומטעים⁵⁶ לצבור, משום רפואה, מקדש ומתן להם כדי לימן ממנו על עיניהם, דקא אמרי' פסיעה גסה נוטלת אחד מחמט מלאר מלאר עיניו של אדם, ובמאי הדרא בקדושה דבי שמי, הלכך זמנין דאיכא מן הצבור דליח ליה יין ומקדש אריפתא, ומתקו חז"ל לקדש בבית הכנסת על היין משום רפואה :

ולאחר שמקדשין בבית הכנסת לאמר פרק אחד ממס' שבת, וזה הוא הפרק, במה טרליקין וגו' עד סוף פרקא :

אמר ר' תינא ח"ה טרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למדי ה' רוב שלום בניך. יהי שלום בחולך שלה בארמנהיך : למען אדו רועי אדברה נא שלום בך : למען בית ה' אלהיך אבקשה טוב לך : וראה בניס לבניך שלום על ישראל : ולאמר קדיש :

והאי קדושתא דחיינו רבנן משום סגה דבי שמי דשכיחי מזיקין, דילמא חיכא דעאיל ולא ממלי ועד דממלי נפק לצבורא ופיש הוא ומסתק, ומקיש רבנן דמתחארי לצבורא אחר עבדא חפלה כי היכי דגמר ללוטיה ונפיק כהדי לצבורא. ומיחבבי ליה לאיניס למיקם בני כנישתא עד דמקדש שלוחא על כסא דתמרא דקדושה, עד דאמר (מלך) מקדש השבת, לא יחב דמעלי לברוכי : ובשמימימין הולכין לבתיהן לקדש במקום סעודה, דכתיב וקראת לשבת ענג, מכאן שאין קידוש אלא במקום סעודה :

ובסדר הזה מקדש בביתו. לאמר ויכלו כל הפרטה. ומנכך בורא פרי הגפן, אם יש לו יין - ואח"כ מברך על היום :

ברוך אתה ה' אלהיך מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו בני • ושבט קדש באהבה הגדולת זרין למעשה בראשית. ותלה למצראי קדש וזר ליציאת מצרים. כי בני בודת ואהנו קדשת מכל העמים. ושבט קדש באהבה וברצון הגדלהנו • ברוך אתה ה' מקדש השבת :

ופועם ממנו כדי רביעית, ואם קדש ולא טעם ממנו כדי רביעית לא ילא ידי חובתו, דאמריק המקדש אם טעם מלא לוגמיו ילא ואם לאו לא ילא, וחינו רביעית יין • ואם אין לו יין מקדש על הפה ובמקום בורא פרי הגפן לאמר המציא לחם מן הארץ :

והבי אמר רב עמרם גאון, טום של קידוש כל זמן שלא ברך ברכת המזון חייב לברך עליו ברכה אחרונה שהיא על הגפן ועל פרי הגפן, והכי מיילי דליח ליה טום של ברכת המזון, אבל איח ליה טום של ברכת המזון לא מכאן דעמיס, דהא איח ליה טום של ברכה, לא לריך לברוכי אחר טום של קידוש, ואי קשיא לך ואם קן למה מברך

⁵⁶ ט' אלא מעד כ"י שער קידוש והבנה גם ט' האגר מחמיס על דברי ר"ע אלו, ותלמה אן מחיכא סין טכא משום רפואה :

מברך על כוס של ברכת המזון בורה פרי הגפן, משום דאיפסיק בברכת המזון, והיכא נמי דלא הוה ליה לבר מן ההוא כוס של קידוש ואקדי' ובריך ברכת המזון, כפיק בברכת המזון ולא יטל מהדר ברובי על הגפן בחר בברכת המזון, ולא שגא קדיש מקמי פתורא ולא שגא קדיש על פתורא, שכיון ששהה כדי רביעיית כבר נחייב בברכה ראשונה ואחרונה דעד רביעיית שמה שחיה, ואם תאמר קידש ולא שחה רביעיית, אם כן לא ילא ידי חובתו כמו שאמרנו, הילכך טעון ברכה לאחריו:

ואסור לאדם שיטעום כלום קודם שיקדש, ואם שכח וטעם מקדש, דאמר רבה טעם מקדש. ומי שנאנס⁵⁷ מחמת שכרות או מחמת שינה או ממלל דבר שיש בו אונס ולא קידש בלילי שבת, מקדש בבקר, ואפילו כל היום כלו. וגוסי נמי חייבות דאמר רב אדא בר אבהו נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה. ואמר מר זוטרא בר טוביה אין אומרים קידוש היום אלא על יין הראוי לנסך על גבי המזבח, לאפוקי שריחו רע דלאו אורח ארעא, ולאפוקי נמי מגולה דלמא נפיל מידי, ואע"ג דעבר במסנת ולא אשכח ביה מידי אפי' הכי הקריבוהו נא לפתחך, אבל יין מגתו שפיר דמי לקדושי עליה, דאמר רבה כוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הכוס ואומר עליו קידוש היום וכן הלכה:

ולאחר שמברך על הכוס נוטל ידיו ומברך על נט' . אבל נטל ידיו קודם לא יקדש, דאמר רב ברונא אמר רב נוטל ידיו לא יקדש, והכי אמר רב עמרם גאון נוטל ידיו לא יקדש על היין, מה טעם יין אין לריך כטילת ידים בשלא נגע בבית הכסא, דקא אמרינן הנוטל ידיו לפירות אינו אלא מגבי הרוח ופת הוא דטעונה נט', וכיון שנטל ידיו עקב⁵⁸ דטחו מן היין ושם לבו אל הפת: וחייב לבצוע על שתי ככרות, ואומר המציא להם מן הארץ, דאמר ר' אבהו חייב אדם לבצוע על שתי ככרות לחם בשבת שגא' לקטו לחם משנה, ואמר רב אשי חזינא ליה לרב בהגא דנקיט תרתי ולא מתחזי כרעבנותא:

ושאילו מקמי רב נטרונאי, ביום טוב לריבין לבצוע על שתי ככרות או לא, והתיב הכי, הו יודעים שלריבין אנו לבצוע על שתי ככרות ביום טוב כדרך שלריבין אנו לבצוע בשבת, מה טעם מפני שבשבת עלמה לא נחייבו ישראל לבצוע על שתי ככרות אלא משום מן, שכיון שלא ירד בשבת הוהארו ישראל ללקוט לחם משנה, ואמר רבי אבהו חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת וכו', וימים טובים נמי כיון שלא ירד מן ביום טוב חייבין אנו לבצוע על שתי ככרות בשבת, ומנין שלא ירד מן ביום טוב, שכך שנו חכמים ששה ימים תלקטוהו, ר' יהושע אומר למדנו שאינו יורד בשבת, ביום טוב מנין, ח"ל שבת לא יהיה בו. ר' אלעזר המודעי אומר למדנו שאינו יורד בשבת, ביום טוב מנין ח"ל לא יהיה בו, ביום הכפורים מנין ח"ל שבת לא יהיה בו:

והזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין: ואוכל ומברך ברכת המזון (עמו שכתבו למעלה):

ובשררית

(57) ש"ן נסור ס' רע"א. (58) ש"ן חוס' ספיזים ס' ע"א רמ"ן ר"ה הנוטל וזינא הא דרע"א.

סדר שחרית לשבת

ובשחרית של שבת מסדר כל הכרעות כמנהג כל יום ויום, ומוסיף אחר פסוקים של צו את בני ישראל וביום השבת וכו' עד עולת התמיד יעשה ונסכה :

ועומד חזן הכנסת ופותח : *

רבון כל העולמים לא על צדקתינו וכו'. ה' סלך. ה' סלך. ה' ימלוך לעולם ועד. יהי כבוד ה' לעולם ישבת ה' במעשיו, ישבת ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם. ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה. ברוך ה' אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לברו : וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן :

מזמור לתודה הריעו וגו' עד ועד דור ודור אמנתו. הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו וכו' עד הודו לאל השמים כי לעולם חסדו :

הודו לה' קראו בשמו הודיעו וגו' עד ויאמרו כל העם אמן והלל לה' :
למנוצח מזמור לדוד השמים מספרים וגו' עד צורי וגואלי :

רוכמו ה' אלהינו והשתחונו להרים רגליו קדוש הוא, משה ואהרן כבהנו ושמואל בקוראי שבו קראים אל ה' והוא יענם. בעמוד ענן ידבר אליהם שמרו עדותיו וחוק נתן לבו : ה' אלהינו גו' אל נושא הית להם ונוקם על עלילותם. רוממו ה' אלהינו והשתחונו להר קדשו כי קדוש ה' אלהינו : והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו. זכור רחמך ה' וחסדיך כי מעולם המה. אתה ה' לא תבלא רחמך ממני חסדך ואמתך תמיד יצרוני : תנו עז לאלהים על ישראל נאותו ועזו בשחקים : טרא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נתן עז ותעצומות לעם ברוך אלהים : אל נקמות ה' אל נקמות הופיע : הנשא שופט הארץ השב גמול על נאים : לה' הושיעה על עמך ברכתך סלה : ה' הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים : עצת ה' לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור : ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך : ה' צבאות עמנו משגב לבט אלהי יעקב סלה : ה' הושיעה המלך יענו ביום קראנו : ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור : ה' אדונינו מה אדיר שבך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים : הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם : הושיענו ה' אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך : אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד : וחפרה הלכנה ובושה החכה כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד : ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קונו לו ט' נגילה ונשמחה בישועתו : ברוך ה' לעולם אמן ואמן : ברוך ה' יום יום יעמס לב האל ישועתנו סלה : ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן : הללויה הללו את שם ה' הללו עברי ה' שעומרים בבית ה' בחצרות וגו', עד ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה :

ברוך

* מלאך נראה בעליל שהסיפק לעולם יבא אדם וכו', לא נתן לאומרו, רק שהוא מן המסדר לזרז את האדם לעבודת ה' באמת ותמים :

סדר שחרית לשבת

ברוך שאמר וכו' עד מלך מהולל בהשבחות. מזמור שיר ליום השבת וגו' עד לביתך נאה קדש ה' לאורך ימים: אורך ימים אשביעוהו ואראוהו בישועתי: יהי כבוד ה' לעולם וגו' עד אשרי יושבו ביתך וגו'. הללויה הללו נפשו וגו'. עד כל הנשמה תהלל יה הללויה: ברוך ה' לעולם אמן ואמן כו' עד כל הארץ אמן ואמן: ויברך דוד את ה' וגו' עד ומהללים לשם תפארתך ויברכו שם כבודך וכו':

ועומד שליח לכוזר ולומר:

נשמת כל חי תברך את שמך ה' אלהינו ורחם כל בשר תפאר ותרחם וזכר מלכנו המיד, מן העולם ועד העולם אתה אל. ומבלעדיך אין לנו מלך נואל ומשיע, פודה ומציל עונה ומרחם בכל עת צרה תצוקה אין לנו עוזר ומוכנן אלא אתה, ולך לברך אנחנו מודים. ואלו פיננו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמין גליו וכו', מאלף אלפי אלפים ורוב רבי וכו' שעשית עמנו ועם אבותינו. מלפנים מסצרים וכו' עד ומתלאים רבים ורעים דליתנו, וערין עוורונו רחמך וכו', ולשון ששמת בפנינו הן יהוה ויברכו וישבחו לשמך מלכנו. כל פה וכו' וכל קטנה לפניך תשתתחה. וכל הלבבות ייראוך וכל (הלבבות) [הקרב] והכליות יזמרו לשמך וכו' שועת עניים אתה השמע צעקת הדל תאוזן ותשיע וכו':

במקהלות רבבות עמך בית ישראל יתפאר שמך מלכנו בכל דוד ודוד. שכן תזבת כל היצורים לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו להודות להלל לשבח לפאר לחום ולקדש, ועל כל שירות ותושבחות דוד בן ישי עבדך כשיתך, **שתבח** שמך נצח וכו' וגבורה נרולה תהלה ותפארת קדושה ומלכות ברכות והודאות לשמך הגדול מעולם ועד עולם אתה אל. ברוך אתה ה' אל מלך גדול מהולל בתשבות אל ההודאות ארון הנפלאות ארון כל המעשים הבודד בשירי זמרה חי העולמים: ולומר קדים עד לעילא:

ולומר **ברבו את ה' המבורך**: ישתבח שמו יתעלה וזכו של

מלך מלכי המלכים

הקדוש ברוך הוא שהוא ארון כל ביותו. שלים בכל מעשיו. ארדו בעליונים ובתתונים ואין זולתו. אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. לפיכך אנחנו חייבין להודות לו ולברכו:

וענין **ברוך ה' המבורך לעולם ועד**

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם יוצר אור וכו' ובוקע תלמי רקיע וכתיב חמה ממקומה טו'. המאיר לארץ ולחדים עליה ומצבו מחדש בכל יום מעשה בראשית. המלך המהולל לבדו מאז המפואר המתנשא מימת עולם וכו' עד משגב בעדינו, אין כערכך ואין זולתך וכו'. אין כערכך ה' אלהינו בעולם הזה ואין זולתך וכו' ואין דומה לך מושיענו לתחיית המתים:

אל ארון על כל המעשים, ברוך הוא ומפואר בפי כל הנשמה. גדלו ומצבו מלא עולם דעת וחבונה טובבים אורו וכו'. חסד ורחמים לפני כבודו. טובים מאודות שברא אלהינו

כח

סדר שחרית לשבת

אלהינו וכו' עושים באימה רצון קוניהם: פאר וכבוד יהנו לשכנו וכו' הפארת ותזלה שרפים עם אופני קרש:

אל אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו. הפארת עטה ליום המנוחה, עונג קרא ליום השבת, זה שבת יום השביעי וכו'. שבת ותזלה יהנו למלך יוצר מנוחה לעמו ישראל. שמך ה' אלהינו וכו' ועל הארץ מתחת. ועל כל שבת מעשה ירך ומאורות אשר יצרת ופארוך סלה:

תתברך צורנו מלכנו וגואלנו בורא קדושים וכו'. והאופנים וכו':

לאל ברך, אהבה רבה, שמע, אמת וציב עד גאל ישראל:

ומתפללין בלחש ולומר, אבות וגבורות וקדושת השם. ולומר:

ישמח משה וכו' ולא התחלתו מלכנו לעובדי פסילים כו' כי לעמך וכו' אשר במ בחרת. ישמחו במלכותך שומרי שבת קוראי עונג וכו' ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא בצנותנו וכו' עד מקדש השבת: ולומר עבודה והודאה ושם שלום:

ויורד שליח לכוזר לפני התיבה ולומר אבות וגבורות וכתר יתנו לך וכו' ולומר קדושת השם וקדושת היום • ישמח משה: ולומר כל התפלה, ולומר קדיש מלא:

ויתבין לטורא⁵⁶ ומסדרין פרשה דענינא דיומא שנים מקרא ואחר תרגום, דאמר רב הונא ב"ר יהודה ח"ר מנחם ח"ר יהודה ח"ר חמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הכתוב שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עטרות ודיבון. ואמר רב הונא ב"ר יהודה ח"ר מנחם כל המשלים פרשיותיו עם הכתוב שנים מקרא ואחד תרגום משלימין לו ימיו ושעותיו:

ובמוסף מויליין ס"ת ולומר ש"ן. כי גדול אתה וכו' עד ה' עו לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

והבי אמר רב שר שלום גאון, ס"ת בין שמויליין אותו תחלה (בין בשבת) בין בשמחציתין אותו למקומו, עומדין לפניו לאלתר ויושבין לאלתר, ואין לריבין לעמוד (אלה) עד שעונין הכתוב יהא שמייה רבא ולא (עוד) [עד] שעונין ברט, ואין מנכא קך ולא רחיו זה, שמה ית מי שמוכג קך לומר ממה שכתוב וכפחתו עמדו כל העם. אוחה עמידה שתיקה היא, דאמר רבה בר רב הונא כיון שנפחה ס"ת חסור אפילו בדבר הלכה שנא' וכפחתו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנא' והאחתי כי לא ידברו עמדו ולא ענו עוד, אין עמידה אלא שתיקה, אבל לעמוד מפני ס"ת עד שעונין ברט או יהא שמייה רבא לא שמענו. עמידה מפני ספר [איו מפורש] אלא מפני שיבה תקום, ואחי ס"ת בק"ו מתלמידי חכמים, דקאמר איבעי לכו מהו לעמוד מפני ס"ת, ר' חלקיה ור' סימון ור' אלעזר אומר

מפני

⁵⁶ טורא מה שבין בנאונים הים המוכג לקרות חיבך אחר שחרית כל הכתוב נכתיב שמו"ת, וזאת הן משפח ומשמח, ישלים פרשיותיו עם הכתוב.

נפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן, וכיון דמק"ו קאחי משויין ליה כחכם ולא משויין ליה יתיר מחכם :

וקורין בחורה שבעה, דתנן בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין שלשה, ואמרין הני שלשה כנגד נוי אמר רב כנגד כהנים לויים וישראלים. וחגי רב שימי מבירחא דשיחור, אין פוחחין מעשרה פסוקין בבית הכנסת וידבר עולה מן המנין, ואחרון קורא ארבעה ואמרין הני עשרה פסוקין כנגד מי אריב"ל כנגד עשרה בעלגין, רב יהודה אמר כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני. ר' יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם. ואמר רבא ראשון שקרא ארבעה משוכח דתנן שלש קופות של שלש סאין חורמין את הלשכה וכחוב צבן אל"ף צ"ח גימ"ל לידע איזה מהן נחרמה תחלה להקריב ממנו ראשון, שמנאיה בראשון. ואמלטי שקרא ארבעה משוכח, דתמיא אל מול פני המזורה יאירו שבעת הנרות, מלמד שמסדר פיהם כלפי נר המערבי, א"ר נתן מכאן שאמלטי משוכח מעלין בקדש ולא מורידין, ואע"ג דקתני רב שימי אחרון קורא ארבעה, כרבא עבדין. וחו אמרין עובדא רב פפא איקלט לבי כנישתא דאבי גובר קס קרא ראשון ארבעה ושבתיה אבי גובר לרב פפא. ותקיטו רבנן דכלהו דקרו מצרכי לפניה ולאחריה גזירה משום נכנסין וגזירה משום יולאין, ותנן גמי בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה, תענית לצור ותענית באב קורין תלתא, מדתמיא זה הכלל כל שיש ביטול מלאכה לעם בגון תענית לצור ותענית באב קורין שלשה, חנוכה ופורים גמי קרו תלתא, אין פוחחין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא. חוץ מט' באב דאיכא אסף אסיפס. בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה אין פוחחין מהן ואין מוסיפין עליהם. ותנן גמי ביום טוב חמשה, ביום הכפורים ששה, בשבת שבעה, אין פוחחין מהן אבל מוסיפין עליהם, ומפטירין בנביא. אין המפטיר עולה למנין חמשה ששה שבעה, מ"ט מדעולא דאמר עולא מפני מה אמרו המפטיר בנביא לריך שיקרא בתורה תחלה, מפני כבוד תורה, הא למינא לא סליק, ובמקום שמפטיר בשבת שחרית שס מתחיל בשבת במנחה ובשני ובחמישי ובשבת הבאה, ומפסיקין לראשי חדשים ולאחוכה, כגון ראשי חדשים שחלו להיות בשני ובחמישי וחוכה דהיא תמיא יומא, שני וחמישי די בגוייהו מפסיקין, ופורים גמי דחל בחמישי מפסיקין, ולא קרו בעינא דפרשתא דההיא שבתא דעבדין בשני וחמישי דכולא שבת, ולתענית גמי מפסיקין, וליום הכפורים גמי שחל להיות בין בשני בין בחמישי בין בשבת מפסיקין ולא קרו בעינא דההיא שבתא, אבל במנחה ביום טוב שחל להיות בשבת, וכן שני וחמישי שמראש השנה עד החג אין קורין אלא בחדר פרשיות, ובמנחה של יום טוב של חג הסוכות שחל להיות בשבת קורין וזאת הברכה, וכל השנה כלה קמי פסחא וקמי חגא דשבועיא וקמי ריש שבתא, קרינן בחדר פרשיות: וכי קרינן בספרא דאורייתא, כהן קרי קמא ובתריה לוי ובתרי לוי ישראל, דתנן (בטין יט) אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום, כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי שלום, ואמר'י מנא הני מילי א"ר מתנא דאמר קרא ויכתוב משה את התורה הזאת וט', אלא כהן ברישא והדר לוי, ר' יצחק נפחא אמר מהבא ונגשו

הכהנים

סדר שחרית לשבת

הכהנים בני לוי כו' אלא כהן ברישא, והדר לוי. ר' אחי אמר מהכא וכו' עמרם
 אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים, ר' חייא בר אבא אמר מהכא
 וקדשתו לכל דבר שבקדושה, ותנא דבי ר' ישמעאל לכל דבר שבקדושה לפסוח
 ראשון, ולבכר ראשון, וליטול מנה יפה ראשון, ומקשי ל' אבי והדר מתרץ ליה, ומכל
 מקום מתוקמא כהן ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל:

ושאיילו מקמי רב נטרונאי גאון שהן עם הארץ וישראל תלמיד חכם אחס מהם
 קודם לקרות בתורה תחלה, וטור הכי, כהן קודם מפני דרכי שלום.
 וגרסי' בגמרא הכי אמר אביי נקיפין אם אין שם כהן: תפירה חבילה⁶⁰ דלא קרי
 לוי כלל, ואמר אביי נקטיין אם אין שם לוי קורא כהן, ומקשיק איני והא"ל יומק
 כהן אחר כהן לא יקרא משום פגמו של ראשון, לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם
 שניהם, ומשניין כי קאמריין באותו כהן שקרא ראשון שיעמוד במקומו ויקרא
 במקום לוי, שלחו ליה בני גלילא לר' חלבו אחריין מי קורא, לא הוה בידיה, חל
 שילי' לר' יוחנן נפחא בי מדרשא, אמר ליה אחריין קורין ת"ח בראיין למסתק
 פרכיס על הלבור, ואחריין בני ת"ח שאבותיהם ממוזין פרכיסין על הלבור, ואחריין
 ראשי כנסיות ושאר העם. והכל עולים למנין שבעה ואפילו חשה ואפילו קטן, אבל
 אמרו חכמים חשה לא תקרא בתורה מפני כבוד לבור:

הבי אמר רב נטרונאי גאון דוכתא דמללו בה בי עשרה וליה לטון דידמי למקרי
 בס"ת, קרי כל גברא חרי זמני וטפיר דמי, חדא דלא למבטל מנהג ישראל
 וליבטלו ברכות, ועוד לתשמועין להך דלא גמירי, וליה בה משום מוילא שם שמים
 לבטלה, א"ל חנין בר אבא מנין לעונה אמן שלא יגביה קול יוחר מן המבדק,
 שנאמר גדלו לה' אחי וגו', ובתורה אחד קורא ואחד מתרגם. הקורא בתורה לא
 יבייע לתרגמן שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה, ועוד כיון שבירך אסור לו להפסיק
 בדברים, ואפילו בתרגום מפני שהוא חול, עד שחזקו, אבל חון מותר לסייע אה
 הקורא ואת המתרגם בין בקול גדול בין בקול נמוך ואין צדק כלום, ואין קורין
 אותו מתרגם מפני שהוא מקרא אחרים, וכד מקרא אחרים אין עולה מן המנין
 לומר (ששנים) מתרגמין הם ואין מתרגמין שנים, אין צדק כלום, ואי משום השמי
 גברי ופשי, לא לפרש לטון ויוליאן ידי חובתן בלא פירוש:

וכך אמר⁶¹ רב נטרונאי גאון אלו שאין מתרגמין ואומרים אין אנו לריבין לתרגם
 תרגום רבין אלא בלשון שלנו בלשון שהלבור מתרגמין, אין יוליאן ידי חובתן,
 מ"ע דהדין תרגום על קראי אהמטוה רבין, דאמר רב איקא בר אבין א"ל חמאל
 אמר רב מאי דכתיב ויקראו בספר תורה האלטים, זו מקרא, מפרש זה
 תרגום, ושום שכל אלו הפסוקים, וכיון דכן הוא לא אפשר דלא מתרגמין בהדין
 תרגום דרבין, ודקדקו חכמים בתרגום, דא"ל שמעון אין המתרגם ראוי להגביה
 קולו יותר מן הקורא, מ"ע משה ידבר והאלטים יעגמו בקול, שאין ח"ל בקול פ'
 בקולו של משה, ואין הקורא ראוי להגביה קולו יותר ממתרגם, ואם אין יכול
 המתרגם להגביה קולו, ימאיך קורא קולו ויקרא, הא למדה שמטה מן האורה
 לתרגם

⁶⁰ כן מנהג רבי' גיטין דף נ"ט ע"ב בשם הדר"ע, גם בסמ"ג ענין כ"ו תלמי ס' י"ט דף ק"ב ע"ד. ⁶¹ עין
 סמ"ג ענין ס"ט י"ע שמכיר וזכיר הללו ע"כ.

לחגג, אפי' מי שהחיל בחגג ועדיין הקורא לא סיים מקרא שלו, אין ראוי לחגג עד שיכלה הפסוק מפי הקורא, שישמעו העם קול מתרגם. דא"ר זירא אמר רב ססדא אין הקורא ראוי לקרות בתורה עד שיכלה חמון מפי הלבוש, ואין המתרגם ראוי לחגג עד שיכלה הפסוק מפי הקורא, ואין הקורא ראוי להחיל בפסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי המתרגם. וכן במשנה שמינו קטן קורא בתורה ומתרגם, הילכך חייבין לחגג ילמדו ויהרגמו ויולאין ידי חובתן, ואם יש מקום שרואין לפרש להם, יעמוד אחר חוץ ממתרגם ויפרש להם בלשונם: והקורא בתורה לא יפתח משלשה פסוקים, כנגד תורה נביאים וכתובים, ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד, ובנביאים שלשה, אם היו שלשתן שלש פרשיות קורין אחד אחד, כה אמר ה' חסם נמכתתם ולא בכסף תגאלו, כי כה אמר ה' מלרים ירד עמי בראשונה לגור עם ואשור באפס עשקו, ועשה מה לי פה:

ולאחר סיום הפרשה מקדש השליח, ומפטירין בנביא: וכיז, קורא המפטיר בתורה ג' פסוקים ואח"כ מפטיר בנביא. ומנכך קודם,

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהן הנאמרין באמת. ברוך אתה ה' הבוחר בתורה ובישראל עמו ובנביאי האמת והצדק:

ולאחרדיה מנכך, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם צדיק בכל הדורות. האל הנאמן. נאמן אתה הוא ה' אלהינו ונאמנים דברין. ודברך אחר לא ישוב ריקם. ברוך אתה ה' הנאמן בכל דבריו:

רחם על ציון כי היא בית חיינו. ולענומת נפש תקום נקם מהרה בימינו. ברוך אתה ה' בונה ירושלים:

את צמת דוד מהרה תצמיח. וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה ה' כגן דוד: וצריך להזכיר מעין המאורע כל יום, בין שבת בין ר"ח בין מועד. ומזכיר בשבת,

הנח לנו כי אתה אבינו, והמליך עלינו מהרה כי אתה כלכנו. ברוך אתה ה' מקדש השבת: וכסודמן ראש חדש מזכיר מקדש השבת וישראל וראשי חדשים. ובמועד מקדש ישראל והזמנים, וכן בראש השנה וציוס הכפורים מעין שלהם:

ומחזירין את התורה למקומה ועומדין בהפלת המוסף, אבות ונבורות וקדשת השם: **תבנית שבת וכו'**, טיעמיה זכר לכו. וגם האוהבים דבריה גדולה בחרו. או מסיני נצטוו עליה. וצויתנו ה' אלהינו להקריב בה מוסף שבת כראוי. ודי רצון מלפניך ה' אלהינו שהעלינו לארצנו והמענו בגבולט ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו. תמידן כסדרן ומספין בהלכתן. ומוסף יום הכניח הזה נעשה וכו' עד על עולת התמיד יעשה וגמבו:

ישמחו במלכותך שומרי שבת קוראי ענ, עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מסובך:

אלהינו

סדר מוסף לשבת

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו • קדשנו במצותיך ותן חלקנו בהורתיך •
שבענו משובך ושמת לבנו בישועתיך • וטור לבנו לעבודך באמת • והנהילנו
ה' אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וישמחו בך כל ישראל אוהבי שמך • ברוך
אתה ה' מקדש השבת : רצה • מודים • שים שלום :

ושליח לצור יורד לפני התיבה ולומר • מנן • ומחה • כתר יהנו • ומוסיף • פעמים
אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד • ויש אומרים להיות לכם לאלהים
אני ה' אלהיכם אמת • לדור ודור ומסיים התפלה • ומקדש • והולכין לבתיכם :

סדר מנחה לשבת

ובמנחה מתחילין אשרי יושבי ביתך • ובא לציון וכולי סידרא • ומוליחין ס"ח וקורין
שלשה בפרשה העתידה להיות בשבת הבאה • ואין מפטיר בנביא :

ומתפללין תפלת מנחה : לומר אבות וגבורות וקדושת השם :

ולומר הנח לנו ה' אלהינו כי אתה אבינו • ותמלך עלינו מהרה כי אתה מלכנו •
ובעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא על ישראל עמך • ועל יום
השביעי • ונשבות בו כמצות רצונך • ואל יהי צרה ויגון ביום מנוחתנו • מנוחת אהבה
ונרבה • מנוחת אמת ואמונה וכו' :

ויש שמתפללין • אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ • עשרת
ההלה הפארת ישועה מנוחה וקדושה לעמך נתת • אברהם
וגל יצחק וירגן יעקב ובניו ינחו בו • מנוחת אהבה ונרבה • מנוחת אמת ואמונה •
אוי' רצה נא במנוחתנו וכו' • אלל הראשונה עקר • רצה ומודים ושים שלום : ולומר
אלו הפסוקים • צדקתך צדק לעולם וגו' • וצדקתך אלהים עד צדום וגו' • צדקתך כהרדי
אל עד אדם ובהמה תושיע ה' • ומקדש :

ודבר זה⁶² משום כבודו של משה רבינו ז"ל שנפטר באותה שעה בשבת • והכי אמר שר
שלום⁶³ גאון • במנחה בשבת מותר להשתטק בתלמוד • ולא עוד אלא שמנחה
בית רבינו בבבל שאחר תפלת מנחה בשבת שונים אבות וקנין תורה • ועוד רגילין
ישראל שתפלת מנחה בשבת מקדימין אותה • ותפלת ערבית מאחרין אותה הרבה •
כדאמרינן שאני עיולי יומא מאפוקי יומא • עיולי יומא כמה דאפשר מקדמינן
ליה • אפוקי יומא כמה דאפשר מאחרין ליה דלא נחזי עלן כמשוי • בין תפלה
לתפלה ישב וידוס • מכל מקום להשתטק בתורה טפי עדיף • וחס שאין עוסקין לא
מפני שאכור אלא לכבוד משה רבינו שנפטר • לפי' אומרי' לקיים נשיא שמת כל
בחי מדרשות בטלים :

פרקי אבות עד גמירא • וגם פ"ו שנו חכמים בלשון משנה וכו' עד ואמר ה'
ימלך לעולם ועד : ואח"כ (מחם' ד"ח זוטא)

דרכי*) תלמידי חכמים ענן ושפל רוח • זריז ומבולא • עולב ואהוב לכל אדם • שפל לאגשו
ביתו • ירא חטא • ודורש את האדם לפי מעשיו • ואומר על מה שיש בעוה"ז אין לי

בהם

⁶² מוכר במדעי שנים' הלכות קטנות מהרא"ש בנתיב' על סס רע"ג ע"ט • ⁶³ דברי רב שר שלום הללו נזכרים אחר
כאוח כפ' הכרזת לרשי' דף כ"ו ע"ג ע"ט • (* כ"ז' מנא' כמס' ד"ח זוטא ס"א וע"ג ע"ט' אלוס סתימי ונחלחלת

בהם חסין. לפי שאין העוה"ז [שלי]. יושב ומסגף כסותו לפני רגלי חכמים. שואל כענין ומשיב כהלכה. היה כבוד בקוע [שנתפתח (ס"א שאינו נפתח) להכניס] את הרוח, ובערונה עמוקה שמחוקת את מימיה, וכקנקה זותה שמחוקת יינה. וכספוג שהוא סופג את הכל. אל תהי כפתח גדול שמכניס את הרוח. ולא כפתח קטן שמגבל את היקרים. היה כאסקופה תחתונה שהכל רשין אותה. וכיתר נמוכה שהכל תולין בה. אם לקית בממנוך זכור את איוב שלקה בממנו ובגופו. ואם לקית בגופך זכור דתן ואבירים שירדו חיים שאולה. אל [תכשל] בעיניך. שאין מכשול אלא בעינים. אל תבוש מן השנים. שמא תאכל הרבה יותר מראי. אל תדרוש מן המינין. שמא תמשך לניהנם. אם אומרים עליך דבר רע גדול יהי בעיניך כקמון. ואם אמרת על אחרים דבר רע קמון יהי בעיניך כגדול. עד שתלך ותפיים ממנו. אל יהי פרקך רע שאין [זה] שבתה של תורה. היא פרקך יפה שכן שבתן של חכמים. היו אוהב את התורה ומכבד את התורה. העבר רצונך מפני רצון חברך. שכן עשהה רחל ללאה וחד לשואל. העבר רצון חברך מפני רצון שמים. שכן מצינו ביעקב שלא נשק לו ליוסף. היו אוהב את השמא ושונא את הכמה. ר' חזקא אומרה בלשון אחרת היו אוהב את השמא ושנא את כה [בכך]. הרחק מן המביא ליה עבירה. מן הכעור ומן החוסה לכעור. שמא יחשוך אחרים בעבירה. אל תלשין על חברך שכל המלשין אין לו רפואה. אל תאכל לחם עם כהן עם הארץ שמא החלל קרשי שמים. הרחק מן התרעומת. שמא תתרעם על אחרים ותוסיף לחשוש. שבעה אבות כרתו ברית. ואלו הן. אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן פינחס ודוד. באברהם כתיב ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר. ביצחק כתיב ואת בריתי אקים את יצחק. ביעקב כתיב וזכרתי את בריתי יעקוב. במשה כתיב על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. באהרן כתיב ברית מלח עולם הוא (לפני ה' לך ולדודך אתך) בפינחס כתיב והיתה לו ולדודו ארצו ברית כהונת עולם. בידד כתיב ברתי ברית לברחיי נשבעתי לדוד עבדי. שבעה אבות שכבו בכבוד העולם ולא שלשה בהם רמה ותולעה. ואלו הן. אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן עמרים ובנימן. יש אומרים אף חד שנא' לכן שמח לכי ויגל כבודי אף בשרי ישכון לבבך. תשעה נכנסו בחייהן לגן עדן. ואלו הן. חנוך ואליהו ומשיח ואלעזר עבד אברהם. וחירם (מלך) מצור. ועבד מלך הכושי. ויעבץ (ובן) בנו של ר' יהודה הנשיא. וזבתיה בת פרעה. יש אומרים אף ר' יהושע בן לוי :

תלמידיו חכמים נאים בתורה ואין עמי הארץ נאים בתורה. העוסק במקרא מדה שאינה מדה. במשנה מדה שנומלן עליה שבר. תלמוד אין לך מדה גדולה מזו. עשה תורתך בתנע שהמקום נהנה בתנע. ואין טמלין שבר על דברי תורה. אם אתה נוטל שבר נמצאת מחרים את כל העולם כלו. אל תאמר אין לי ממון שכל ממון שלך הוא *). אם זכית לממון עשה ממנו עד שיהיה בידך. קנה ממנו העולם הזה ותנחיל ממנו לעולם הבא. כי כנפים יש לו כנשר יעוף השמים. אל תאמר איש פלוני חכם ואני חכם. שלא שמשת כיוצא בו. אל תאמר איש פלוני עשיר ואני עשיר. שאין (אתה) [כל אדם] זוכה לשתי שולחנות. אל תאמר איש פלוני נאה ואני מכוער. שבשעת מיתתכם אתם חשובים כגבלה. ולא עוד

*: אם בני' קל ממון שלו כוח, שנאמר לי כסף ונ' . אלא

לא

סדר מנחה לשבת

אלא שנבלה זו בעליה יאמרו כלבים טלו בשחותכם. [אל האמר איש פלוני גבור ואני איני גבור. שאין גבורה אלא בתורה. שנאמר ברכו ה' טלאכיו גבורי בת עשי דברו לשמע בקול דברו]:

סדר מוצאי שבת

ובמוצאי שבת עומד עליה לצור ופוחה, והוא רתם וכו'. ברכו ועומין הלצור ברוך ה' המבורך:

ומתבעי לאיניש לאונודי בצרוך ה' המבורך באפוקי שבתא [וויול] מהיזיקא דהסיא שבתא: ומסדיר ק"ט בשמים לפניה ובשמים לאחריה ופסוקים שבתו של הקב"ה ושל שימור וזכרה של אחריהם:

ובך אמר רב נטרונאי גאון בהדלת מוצאי שבת אם אומר, הדלת ישראל ממלרים, כגון⁶⁴ תדילני דודי מטומאת פתרום, דלאו הדלת שבת מחול הוא, הרשות בידו: ולאחזקת ולאמונה כל זאת פעלה ימין, אין מנהג לאומרה במתיבתא ולא ציית רבינו שבצבל כל עיקר, רק אמונה כל זאת קיים וגו':

וצריך להזכיר הדלת בחוק הדעת, שקד שינוי מחזיקין גבורת נשמים בתחית המותם ושאלה בצרכת השנים, והדלת בחוק הדעת, ואם טעה ולא הזכיר הדלת בחוק הדעת, אם יש לו יין שיבדיל עליו אינו חוזר, דתניא טעה ולא הזכיר הדלת בחוק הדעת אין מחזיקין אותו, מפני שהוא יכול לאומרה על הטום, ואם אין לו יין חוזר ומתפלל, דבעו מיה מרב ששת טעה בזו ובזו מאי, אמר להו אם טעה ולא הזכיר לאו בזו ולא בזו חוזר לראש. וכן הוא אומר.

אתה חונן לאדם דעה ומלמד לאנוש בינה⁶⁵ אתה הבורח בין קדש לחול בין אור לחשך ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה, בשם שהבדלהנו מעמי הארצות וממשפחות הארמה כן תטהרנו ותנקנו בכל השא ועון. ותננו באתך דעה ובינה. ברוך אתה ה' חונן הרעה:

ומסדר התפלה כסדר. ולאחר שמסיימין הלצור תפלתן מקדש: ופוחה עליה לצור ויהי נעים ה' אלהינו ובעשה ידינו כוננה עלינו ובעשה ידינו כוננהו.

ומתחילין כל הלצור אחריו ויהי נעים ומסדירין יושב בסתר וגו' עד ואראו בישועתיה. וכן מנהג לאחר שמסיימין הלצור אורך ימים חוזר השליח ושונה אותו ואומר אורך ימים: ואומר ואהה קדיש, וקרא זה אל זה ואומר כלי סדרא, ומקדש עד עשה שלום:

וזה שנהגו לומר ויהי נעים וקדושה לסדרא ולומר בנשימה ובעריבות עשם כלחוקי שבתא, כדי שישתחו ישראל בהשלמת סדריהם, כדי להאריך מנוח לרשעים מלחזור לניחם, כדאמרין במוצאי שבת לועק המלאך שהוא ממונה על הרוחות חזרו לגיהנם (למות) שכבר השלימו ישראל סדריהם. ולכן מחזיקין ישראל בסדר מוצאי שבת ויהי נעים, כי כן רמז ליהי נעים במוצאי שבת. והכי שדר רב שר שלום גאון, אין אומרים ויהי נעים אלא במוצאי שבת, אבל במוצאי יום טוב אין אומרים, [וא"ח] אלא במוצאי שבת לחול אבל במוצאי [שבת ליו"ט א"ח], ששקבעוה האבות הראשונים

⁶⁴ מוצר כמנהיג אוח ס"ה ע"ט. ⁶⁵ ע"י הערות בסוף הכ"י.

הראשונים לא קבעוהו אלא במוצאי שבת לחול, אבל במוצאי שבת ליום טוב כיון דבעי למימר ומעשה ידינו וליכא מעשה ידינו ביום טוב אין אומר, וקדושה דסדרה (הס) הכי נמי לא אמרינן (ויהי נועם). כללא דמילתא כל היכא דלא אמרינן [ויהי נועם לא אמרינן] קדושה דסדרה. ובמוצאי יום הכפורים נמי שחל להיות במוצאי שבת לא אמרינן ויהי נועם ולא קדושה דסדרה. וכי אמרינן ויהי נועם במוצאי שבת לחול היכא דליכא לקמן שיתא יומי דחולא אבל היכא כי מנעי יו"ט או יומא דכפורי אפילו חל יומא עבא ערב שבת וליכא לקמן חמשה יומי דחולא לא אמרינן ויהי נועם בההוא אפוקי שבתא. מאי טעמא כיון דאמרינן ומעשה ידינו ומעשה ידינו חרי זמרי. בעינן עד דליכא לקמן שיתא יומי כולהו חולא :

ומציחין לו כוס ואכוקה של אור ומבדך,

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הנפין⁶⁶ :

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש :

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה. ברוך אתה ה' המבדיל בין קדש לחול :

אשבעית עלך פותה [ל'ל פורה] שר שכחה שחסור לב טפש מכני ותפיל יתיה על שוריא ועל רמתא בשם שמהתא קדישהא בשם ארמם ארימם ארמימימם אנסים יאל ופתחאל : ועט מצא הן בעיני ה' : ויהי רוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו : ואומר שיר המעלות אשא עיני אל ההרים וכו' : ואו' בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ : ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה : או"א החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים אלינו לשלום. חשוכים מכל חמא ומצול מכל דבר עין. ותנונים דעה והשכל מאחד. ותשמיענו בהם ששון ושמחה. ולא תעלה קנאתנו על לב אדם ולא קנאת אדם על לבנו. ולא תעלה שנאתנו על לב אדם ולא שנאת אדם תעלה על לבנו. וכל היועץ עלינו עצה רעה במלו⁶⁷ ובטל עצתו. כאמור ה' הפיר עצת גוים הגוים מחשבות עמים. רבות מחשבות בלב איש וגו'. עצת ה' לעולם תעמוד מחשבות לבו וגו'. עתו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל. כי ה' צבאות יעץ ומי יפך וידו הנטויה וכי ישיבנה. וכל היועץ עלינו עצה טובה קיימו וקיים עצתו. כאמור ותנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם, ברוך מפיך עצות רעות מעלינו ומעל עמו ישראל. ומקיים עלינו עצתו ועצתם של צדיקים לטובה. ברוך שלא עובטו, כן ה' אלהינו אל יעובטו ואל ישענו ואל יכלימנו ואל יתפידנו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ועם הצדיקים נפטר בשלום. ושלום שלום יהיה עלינו. אבטח ולא אפתר כי עני וחזרת יה ויהי לי לישועה :

ישורתה (*) מלא לוגנויו ומטטים את בני ביהו. והכי אמר רב נטרונאי ראש ישיבה. במוצאי שבת בבורא מאורי האש כך עושין בשתי ישיבות שמביטין בכפות ידם. וכך ראינו רבותינו ז"ל שהיו [עושין] ואומרין [נביט] בידנו כדי שנהנה מן

האור

⁶⁶ עי' ספרות כבוד הסי'. ⁶⁷ עי' עור סי' י"ט ונהגות מהר"ל דס. (*) חזון אלעזר אחר כיום נרכת בגולה, וכ"כ בגנוו הלשון בכל הסי' הוא :

האור . כדרך ששנינו אין מברכין על הנר עד שיאוחזו לאורו וכן מנהג . וראינו ששנה בפרקי ר' אליעזר בן הורקנוס שמאזה להסתכל בלפניהו . מיהו אין רגילין חכמים בכך . וכן ראינו רגילין להטיל מים בכוס של ברכה לאחר ששוחזו ושופטים אותו ושוחזו , וכך שמענו מרבותינו שמאזה לעשות כך , כלומר⁸⁶ שיירי מאז מעבדין את הפורענות , ומה ששחזיר מן המים מטיילין אותו על ידינו ומעבירין אותו על פניו , כדי לחבב את המאזה , ואעפ"י שכתוב בפרקים דר' אליעזר ר' מונא אומר כיא אדם חייב [להבדיל] בכוס יין מקריב ידו לאור האש , ואומר בורא מאורי האש , וכיון שמרחיק ידו אומר המבדיל בין קדש לחול , ואם אין לו יין פושט ידו לאור האש ומסתכל בלפניהו שהן לבנות מן הגוף ואומר בורא מאורי האש , ואם היה בדרך פושט ידו לאור הטובים שהן של אש ומסתכל בלפניהו ואומר בורא מאורי האש , ואם נתקדו שמים בעבים ואינו רואה את הטובים תולש אבן מן הארץ ואומר המבדיל בין קדש לחול , אעפ"י כן לא סבירא לן דמברך אלא על היין , ואפי"ל בפת אין מבדילין . דהכי אמר רב עמרם ריש מהיבחא אין מבדילין על הפת כל עיקר , מה טעם שאין דומה הבדלה לקידוש , מפני שקידוש אי אפשר לו שלא לסעוד דקאמרינן אין קידוש אלא במקום סעודה , וכיון ששולחן קבוע וסעודתו קבועה ואי אפשר לו שלא לסעוד , מקדש על הפת . במוצאי שבת כלום סעודתו קבועה ושולחן קבוע ופת מתוקנת לפניו , שנטול פת ומבדיל עליה , הלכך אין מבדילין על הפת . וכך מנהג צנתי ישיבות . ר' לרזק⁸⁶ אומר כל שאינו מבדיל על היין במוצאי שבתות או אינו שומע מפי המבדילין אינו רואה סימן ברכה לעולם , וכל מי שהוא מבדיל על היין במוצאי שבתות הקב"ה קוראחו קדוש ועושה אותו מסגולתו שנא' ואחס תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש . ואומר והייתם לי סגולה מכל העמים והייתם לי קדושים כי קדוש אני , ואבדיל אחכם מן העמים להיות לי . וא"ר יוחנן (פסחים ק"ג) שלשה מוחלי העולם הבא . אלו הן , הדר בארץ ישראל . והמגדל את בניו לתלמוד תורה , והמבדיל על היין במוצאי שבתא . והוא דשייר מקדושה להבדלה . הילכך מאן דאית ליה חד כסא ולית ביה שיעור קדושה ואבדלתא , שביק ליה לאבדלתא וקידוש היום מקדש אריפתא , דלא יכיל לאבדולי על ריפתא דכי תקימו רבנן אבדלתא על חמרא תקימו :

ואסור לאדם לטעום כלום קודם שיבדיל , ואם שכח וטעם מבדיל . דאמר רבא הלכתא טעם מבדיל . ואם לא הבדיל במוצאי שבת מבדיל למחר ויום שלישי כל היום כלו , והוא שלא טעם כלום , דאמרי בני ר' חייה מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כלו , ועד כמה א"ר זירא עד רביעי בשבת , כי הא דיתבי ר' זירא קמי' דר' אסי ואמרי לה קמיה דר' יוחנן ויתבי וקאמר לענין גיטין חד ותרי ותלהא בתי שבתא . ארבעה תמשה ומעלי קמי שבתא . אלמא עד רביעי דאמר ר' זירא עד ולא עד בכלל , והני מילי איתיהי כסא דחמרא ובכוכי בורא פרי ה'ספן והמבדיל , אבל לא [על האור] דקיימי לן אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים . והכי שדר רב נטרונאי יום הכפורים אעפ"י שחל להיות בחול מברכין על האור , מפני שאסור להשתמש בה ביום הכפורים , ולית

⁸⁶ ע' הטרות בסוף ס' . ⁸⁷ כ"ו מבר נטור והוא צר"א בשנינו ונחא ע"ש ונכנסות הד"ל :

ולית הלכתא כרב יאודה אמר שמואל דאין מברכין על האור אלא במוצאי שבת ואיל
 ותחלת ברייתו הוא, אלא כי הא דר' חייא בר אבא. ואיבא דמתני איד ברימין בן
 יפה איד יוחנן מברכין על האור במוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים, וכן עמא
 דבר. מיכו משונה יום הכפורים משבת, דבמוצאי שבת מברכין על האור היוצא מן
 העלים ומן האבנים, ובמוצאי יום הכפורים אין מברכין אלא על האור ששבת,
 ומאי שבת ששבת ממלאכה, וכדתיבא עבשית שהיחה דולקה וכולכת בשבת, למוצאי
 שבת מברכין עליה, והתיבא אידך אין מברכין עליה, ומשניק לא קשיא כאן במוצאי
 יום הכפורים כאן במוצאי שבת, במוצאי שבת מברכין, במוצאי יום הכפורים אין
 מברכין, אלמא באור היוצא מן העלים ומן האבנים הוא דלא מברכין במוצאי
 יום הכפורים, אבל באור ששבת מברכין במוצאי יום הכפורים, ובגמרא דא"י
 מתני ר' לוי במוצאי שבת זמן לו הקב"ה לאדם הראשון שי רעפים והקישן וינא האור
 מכן וברך עליה בורה מאורי האש, אמר שמואל לפיכך מברכין עליה במוצאי
 שבת שהוא תחלת ברייתה, ורב הונא בשם רב ור' אבהו בשם ר' יוחנן אמר
 אף במוצאי יום הכפורים, שכבר שבתה האור כל אותו יום, ולשולם על אור ששבת
 אבל לא על היוצא מן העלים ומן האבנים, ומי שריך לעשות מלאכה במוצאי
 שבת קודם שהתפלל, לריך להתפלל⁷⁰. המבדיל בין קדם לחול ואח"כ עושה מלאכה,
 דא"ר אלעזר בן אנטיגנוס (שבת ק"ג ע"ג) משום ר' אליעזר בר' ינאי אסור לאדם
 לעשות חפציו קודם (שיתפלל) [שיבדיל] אבל לאחר שיתפלל כיון שהבדיל. בתפלה
 אינו לריך לברך קודם מלאכה, ואעפ"י שלא הבדיל על הסם:

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il